

Jou stem. Jou gemeenskap. Jou krag.

PLAASLIKE REGERING-PAMFLETREEKS

Verantwoordbaarheid en toesig in munisipaliteite

Hierdie pamflet verskaf inligting oor
plaaslike regering in Suid-Afrika.

Munisipaliteite is baie belangrik en verskaf
die dienste wat ons help om waardig en
gesond te leef.

Alle raadslede, munisipale amptenare en wykskomiteelede het die verantwoordelikheid om seker te maak dat **verantwoordbaarheid, toesig en sekerheid** in hul munisipaliteit toegepas word. Ons het die reg om te weet dat 'n munisipaliteit behoorlik funksioneer en dienste kan lewer.

Wanneer jy 'n plaaslike regering se optrede of weiering om op te tree betwis, is daar twee vrae wat jy moet vra:

1. Watter wet gee die regering die mag om op te tree?
2. Het die regering die wet nagekom (gehoorsaam)?

Die Grondwet van Suid-Afrika is die hoogste wet in die land, en enige wet wat dit nie volg is nie, is ongeldig. Die hele regering, insluitend plaaslike regering, moet optree volgens die Grondwet en wette wat deur die regering neergelê word.

Wat is **verantwoordbaarheid, toesig en sekerheid**?

Verantwoordbaarheid beteken dat mense in openbare ampte bereid moet wees om redes te gee vir hul keuses en optrede, en ook die gevolge daarvan te dra.

Toesig is die prestasiemoniteringsproses en -aktiwiteite om te verseker dat hulle doelwitte standaard nakeem. Verantwoordbaarheid berus op toesig om te verseker dat diegene wat verantwoordelik is, verantwoording doen vir hul besluite en optrede.

Sekerheid is 'n proses om vertroue te bied dat inligting of prestasie betroubaar en geldig is. Dit word dikwels gedoen deur metodes soos audits en evaluasies. Versekering het ten doel om te waarborg dat munisipaliteite deursigtig en verantwoordelik optree.

Toesig gebruik sekerheid om monitering te beïnvloed, en sekerheid ondersteun aanspreeklikheid deur bewys te lewer dat aangemelde aksies of uitkomstebetroubaar is.

Die volgende met betrekking tot die neem van besluite en aksies is noodsaaklik vir plaaslike regering en sy leiers om aanspreeklik gehou te word:

- **Deursigtigheid:** Jy moet weet hoe besluite geneem is, deur wie, waar, wanneer en hoekom.
- **Deelnemendheid:** Besluitnemingsprosesse moet gemeenskappe en BSO's insluit.
- **Onderworpe aan die oppergesag van die reg:** Gevolge vir swak besluite of die misbruik van openbare mag kan slegs afgedwing word wanneer wette op almal van toepassing is.

Hoe responsiwiteit en toesig in munisipaliteite werk

Daar is baie interne meganismes in munisipaliteite wat 'n toesighoudende en verantwoordingsrol moet speel. Dit sluit die volgende in:

- Die **Interne-ouditeenheid** moet onafhanklike en onbevooroordeelde evaluasies van die munisipaliteit se finansiële en operasionele aktiwiteite verskaf om doeltreffendheid, effektiwiteit en nakoming van wetgewing en regulasies te verseker. Dit help om risiko's te identifiseer, verbeterings aan te beveel en die implementering van korrekiewe stappe te verifieer.
- Die **Ouditkomitee** is 'n onafhanklike adviserende liggaam wat toesig hou oor die munisipaliteit se finansiële verslagdoeningsprosesse, interne kontroles, risikobestuurspraktyke, en prestasiebestuur.
- Die **Munisipale Openbare rekeningekomitee (MPAC)** speel 'n baie belangrik rol in 'n munisipaliteit en verseker dat openbare fondse effektief gebruik word. Dit hou munisipale beampptes en raadslede verantwoordbaar vir finansiële bestuur en dienslewering. Die primêre verantwoordelikhede daarvan sluit in die ontleding van audit- en finansiële verslae, die dophou van die implementering van die aanbevelings van die Ouditeur-Generaal, die hersiening van gevalle van ongemagtigde, onreëlmatige, vrugtelose en verkwistende uitgawes, en die voorlegging van toesigverslae aan die raad.

Artikel 79 of Staande Komitees verskaf toesig oor die implementering van raadsbesluite of ondersoek kwessies. Hulle doen verslag aan die Raad. Artikel 80- of Portefeuljekomitees adviseer die uitvoerende gesag en hou toesig oor spesifieke sektore binne die munisipaliteit, soos infrastruktuur en gemeenskapsdienste.

>> Sien afdeling 4.5 van die COMPACT-gids vir meer inligting oor portefeulje- en toesigkomitees.

Die interne-ouditstelsel en MPAC is uiters belangrik, maar daar is dikwels pogings om dit in munisipaliteite te verswak. Gemeenskappe, gemeenskapsorganisasies en wykskomitees moet hierdie strukture en hul werk dophou om verantwoordbaarheid in 'n munisipaliteit te verseker!

Nasionale en provinsiale regering se **toesig en verantwoordbaarheid**

Provinsiale en nasionale departemente en wetgewers is kritieke rolspelers in die verbetering van plaaslike regering se toesig en verantwoordbaarheid. **Benewens interne meganismes in munisipaliteite het hierdie eksterne liggame die mag om plaaslike regering te monitor en te ondersoek, en om dit aanspreeklik te hou.** Veral waar munisipaliteite nie reageer nie, kan hierdie instellings om hulp genader word, en hul verslae kan belangrike bronne van inligting en kanale van voorspraak en betrokkenheid wees.

PROVINSIALE DEPARTEMENTE

Provinsiale COGTA's (lewer verslag aan provinsiale LUR'e): Monitor en ondersteun munisipaliteite, en verseker dat hulle aan wetlike verpligtinge voldoen. LUR'e kan wanadministrasie, bedrog of korrupsie ondersoek, die prosesse van die Geïntegreerde ontwikkelingsplan (GOP) monitor, en jaarlikse prestasieverslae aan provinsiale wetgewers indien, onderpresterende munisipaliteite identifiseer en korrektiewe stappe voorstel.

Provinsiale Tesourie (lewer verslag aan LUR'e): Moniteer munisipale finansiële prestasie, verskaf tegniese ondersteuning (bv. begrotingsvoorbereiding, MFMA-nakoming), en koördineer met die Nasionale Tesourie oor finansiële ingrypings, en lewer verslag van onreëlmatighede aan provinsiale COGTA's vir potensiële Artikel 139-ingrypings.

NASIONALE DEPARTEMENTE

Nasionale COGTA (lewer verslag aan COGTA-minister): Hou toesig oor munisipale bestuur, vereis prestasieverslae en implementeer nasionale beleidsraamwerke. Die COGTA-minister lewer jaarliks verslag aan die Parlement en provinsiale LUR'e oor plaaslike regeringsprestasie en -aksies wat die Ouditeur-Generaal se bekommernisse aanspreek. Dit koördineer provinsiale ingrypings, assesser munisipale kapasiteit en dienslewering, en adviseer oor nasionale ondersteuning of wetgewende veranderinge.

Nasionale Tesourie (lewer verslag aan die Minister van Finansies): Bestuur munisipale finansiële toesig, ontvang maandelikse begrotingstate en jaarlikse finansiële state. Dit handhaaf finansiële nakoming, gryp in by gevalle van finansiële nood, en hou die databasis van beperkte verskaffers en die register vir wanbetalers van tenderbetalings in stand.

WETGEWERS

- Provinsiale Wetgewers (bestaande uit LPW's¹):** Hersien provinsiale COGTA-verslae, hou openbare verhoore, doen navrae en keur Artikel 139-ingrypings goed of verwerp dit om munisipale dienslewering en bestuurskwessies aan te spreek.
- Die Nasionale Raad van Provinsies (NRVP):** Verteenwoordig provinsiale belange, hersien plaaslike regeringswetgewing, monitor munisipale prestasie deur middel van LUR-verslae, voer toesigbesoeke uit en fasiliteer debatte. Dit keur Artikel 139-ingrypings goed of verwerp dit om munisipale dienslewering en bestuurskwessies aan te spreek. Die **Gekose Komitee vir Samewerkende Regering en Tradisionele Sake** fokus op nasionale toesig oor provinsiale en plaaslike regering.
- Die Nasionale Vergadering (bestaande uit LPs²):** Neem plaaslikeregeringswetgewing aan en hou toesig oor die nasionale COGTA en Tesourie. Die Portefeuljekomitee oor Samewerkende Regering en Tradisionele Sake monitor munisipale prestasie, beleide en begrotings, en verseker die verantwoordelike bestuur van openbare fondse en effektiewe dienslewering.

1 LPW = Lid van die Provinsiale Wetgewer

2 LP = Lid van die Parlement

Hoofstuk 9-instellings

Hoofstuk 9-instellings is belangrike liggame wat ook dien om munisipaliteite op verskeie maniere aanspreeklik te hou. Hierdie onafhanklike liggame, wat ingevolge Hoofstuk 9 van die Grondwet gestig is, is getaak om ons grondwetlike demokrasie te ondersteun en doen nie verantwoording aan enige regeringsdepartement, politieke party of ander belangegroepe nie. Hoofstuk 9-instellings is belangrike liggame wat ook dien om munisipaliteite op verskeie maniere aanspreeklik te hou.

DIE OUDITEUR-GENERAAL (OG)

Die OG se doel is om 'n onafhanklike assessering te verskaf van of die regering sy geld volgens die reëls bestee. Die OG word vereis om die besteding en prestasie van alle regeringskantore, insluitend munisipaliteite, te audit. Die OG se verslag ondersoek die volgende:

- Of die munisipaliteit die wet gevolg het met die bestuur van sy finansies en programme. Dit word **nakoming** genoem.
- Die munisipaliteit se finansiële state bied 'n akkurate weerspieëling van die finansiële situasie en hoe die geld gebruik is. Dit word **regverdigheid** genoem.

DIE OPENBARE BESKERMER (OB)

Die Kantoor van die Openbare Beskermer ondersoek klagtes teen regeringsdepartemente of -amptenare, insluitend munisipaliteite. Dit sluit in wanadministrasie, onbehoorlike gedrag deur amptenare of persone wat openbare funksies verrig, magismisbruik, korrupsie, misbruik van staatshulpbronne, en onwettige of onbehoorlike verryking van amptenare.

Enige lid van die publiek kan by die Openbare Beskermer 'n klagte indien. Dit word egter aanbeveel om eers 'n klagte by die speaker se kantoor en/of LUR vir plaaslike regering of die raadslid se politieke party in te dien voordat dit gedoen word.

DIE SUID-AFRIKAANSE MENSEREGTEKOMMISSIE (SAMRK)

Indien 'n munisipaliteit nie noodsaaklike dienste lewer nie, kan 'n klagte aanlyn of na een van die SAMRK se provinsiale kantore gestuur word. Die SAMRK kan:

- Regsadvies gee.
- Klagtes ondersoek.
- Die howe gebruik, insluitend die Gelykheidshowe, om regstelling te soek.

DIE ONAFHANKLIKE VERKIESINGSKOMMISSIE VAN SUID-AFRIKA (OVK)

Die OVK is die liggaam wat verkiesings op alle regeringsvlakke bestuur, insluitend plaaslike regering.

Wat kan jy doen as 'n munisipaliteit sleg bestuur word?

1. **Skakel met munisipale strukture.** Die eerste stap is altyd om iemand in die munisipaliteit te kry om te luister. Ongelukkig is dit moontlik dat die munisipaliteit so swak bestuur word dat geeneen van hierdie mense sal reageer of kan help nie.
2. **Vereis dat die provinsie die munisipaliteit ondersoek en optree op grond van die bevindinge van die ondersoek.** Provinsiale LUR'e vir plaaslike regering het die mag om munisipaliteite te ondersoek vir die versuim om dienste te lewer, misbruik van geld, korrupsie of ander oneerlike gedrag of wangedrag.
3. **Laat jou stem hoor by die nasionale en provinsiale wetgewers.** Beide die nasionale en provinsiale wetgewers ontvang verslae van die nasionale minister en provinsiale LUR'e oor die stand van plaaslike regering en spesifieke munisipaliteite. Plaaslike regerings-LUR'e moet jaarliks aan hul provinsiale wetgewer verslag doen oor die stand van alle munisipaliteite in die provinsie en munisipaliteite uitwys wat nie goed werk nie.
4. **Organiseer 'n vreedsame vergadering.** Deur vreedsame optogte te reël, kan gemeenskappe kwessies soos swak dienslewering of korrupsie uitlig en die aandag vestig op die probleme.
5. **Gebruik die media.** Deur media-afsetpunte soos koerante, nuuskanale, joernaliste, of sosiale media te betrek, kan jy die aandag vestig op verwaarloosde kwessies om optrede en oplossings te bespoedig.
6. **Neem die saak hof toe.** Howe het maniere om te verseker dat munisipale leiers verantwoordelikheid neem vir swak dienslewering en mislukings in bestuur. Hierdie opsie word die beste as 'n laaste uitweg gebruik.

Hoofstuk 2 van
COMPACT se "Om
te werk vir
samewerkende plaaslike
regering"-gids verskaf
meer inligting oor toesig
en verantwoordbaarheid.

Co-funded by
the European Union

Webtuiste: <https://pari.org.za/compact>

Twitter: @Compact_MyMunic

Facebook: Compact – My Municipality

E-pos: Girish Daya: girishd@pari.org.za

Winnie Manganye: wmanganye@salga.org.za